

YETİŞTİRME YURTLARINDAKİ KIZ ÇOCUKLARININ UYUM PROBLEMLERİ*

Yrd. Doç. Dr. Melahat Beydoğan**

GİRİŞ

Aile kurumu, çocukların kendilerini güven içinde hissettikleri, yaşamdaki zorluklara göğüs germeyi öğrendikleri bir ortamdır. Fakat bazı ailelerdeki ekonomik yetersizlikler, baskılar, babasız evlerde yaşama, babanın evi terk etmesi, evlenmemiş annenin çocuğu olma, ana-baba yoksunluğu, ihmal gibi daha pek çok nedenle türlü olumsuzluklara tanık olan çocukların zihinsel, duygusal, bedensel ve toplumsal gelişimleri etkilenmekte, çevreye insanlara ilgileri azalmakta, ruh sağlıkları bozulmaktadır.

Parçalanmış ailede yaşamak zorunda kalan çocuklar da sevgi yoksunluğu yaşamaktadır. Aile içi karı-koca uyuşmazlıkları, gerginlik, aşağılayıcı davranışlar, evdeki huzurun gittikçe bozulması ile ayrılıklar kaçınılmaz olduğunda, ailenin ekonomik gücü azalır, bu durumda çocuğun verilebileceği bir kurum aranır.

Aile içinde çocuğun reddi, ihmali ve istismarı da görülebilmektedir. Eşe olan sevgisizlik, annenin eşini erken kaybetmesi çocuğun gizliden gizliye reddine neden olmaktadır. Açıkça reddetmede bedeni ceza, dağlama, "inceste" ilişki, aşağılama, kışkırtma, aşırı koruma biçiminde red, duygusal engelleme de görülebilmektedir. Yurdumuzda 1990 yılında yapılan bir araştırmada cinsel istismar 7 yaşına kadar olan erkek çocuklarda % 46, kız çocuklarında 7 yaşın üstünde % 54'dür (Konanç, 1986: 4). ABD'de de çocuğa yönelen red davranışları ve çocuk ihmalleri gün gittikçe artmaktadır (Hetherington, Parke, 1982: 431-432). Anneler güçsüz, zayıf eyilimli ve işsiz iseler çocuğa karşı düşmanca duygular yoğunlaşmakta, hatta çocuğa karşı nefret duyguları beslenmektedir. Evlilik dışı doğan çocuklar ise toplumda daha büyük problem oluşturmaktadır. Yurdumuzda bunların bir kısmı akrabalar tarafından evlad edinilmekte ise de, bu çocukların bir kenarda terk edilmesi ve öldürülmesine ilişkin haberler de sıkça basına yansımaktadır (Sabah Gazetesi, 29 Nisan 1991).

Bazı batı ülkelerinde gayrimeşru deyimi yasalardan kaldırılmıştır, kaldırmayan eyaletler de bulunmaktadır. Bu ülkelerde özellikle bu çocuklar için de yasal doğmuş çocuklar gibi işlem yapılmakta, sosyal yardımlar ve haklar sağlamaktadır. Bekar annelerin çocukları, ABD'de her yıl 120-135 binlere

* DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 1991, İzmir.

** DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

ulaşmaktadır (Şahinkaya, 1979: 194-195). Sosyal kurumlarda barınan evlenmemiş annelerin çocukları doğunca annenin rızası ile bu çocuklar uygun ailelere yasal yollarla evlatlık olarak verilebilmektedir. Çocuğu evlat edinen aile gizlenmektedir.

Unicef raporlarına göre de tüm ulusların önem verdiği en değerli varlık olan çocukların, 1990'lı yıllarda hala açlık, hastalık, ihmal ve bir takım afetler nedeniyle ölümleri önlenememiştir.

Oysaki Selçuklu dönemindeki Gazan Mahmut Han Vakıflarındaki öksüz, yoksul ve kimsesizler için 100 kişilik öksüzler yurdu, önemli bir kurumdur. Daha sonra uzun yıllar çalışmasını sürdüren Avarız Vaktı, Gökbörü Vakfiyeleri, Fatih Sultan Mehmet Vakfiyeleri, Vani Efendi Vakfiyeleri de sayılabilecek önemli vakıflardır. Tuna Valisi Mithat Paşa'nın savaş yıllarında yetim kalan çocuklarla ilgili çalışmaları ve İslanhane Nizamnamesi (1868), 1895 yılında Darülaceze, bunu takibeden yasa çalışmaları, 10 Haziran 1921'de kurulan Çocuk Esirgeme Kurumu, 1922 yılında kurulan Darüleytamlar, yoksul, kimsesiz çocukları korumayı, eğitmeyi, bir meslek sahibi yapmayı amaçlayan öncü kuruluşlardır (Çağlar, 1982: 2-3).

Daha sonraki yıllarda çocukların korunmasını amaçlayan, "Çocuk Dostları Derneği", "Çocuk Sevenler Derneği", "Türk Eğitim Derneği" gibi daha pekçok dernek kurulmuş ve çocukların topluma kazandırılmasını amaçlamışlardır.

23 Mayıs 1949 yılında kabul edilen 5389 sayılı Korumaya Muhtaç Çocuklar Yasası (KMÇY), daha sonra geliştirilerek 6972 sayılı yasa, 1983 yılında son gelişmelerle 2828 sayılı KMÇK olarak kabul edilmiş; Sağlık Bakanlığına bağlı olarak çalışmakta olan Yuva ve Yetiştirme Yurtları Devlet Bakanlıklarından birisinin denetimine verilmiştir.

Uluslararası pek çok yasa ve kuruluşlarda çocuk, ana ve ailenin korunması en çok düşünülen konular olmuştur. 1944-1946 yılları arasında savaş yetimi çocukları korumayı amaçlayan UNRAA, UNICEF, İLO, UNESCO, FAO, UİPE gibi kurumlar birbirini izlemiştir, bu kuruluşların amaçlarında büyük oranda ortaklık gözlenmektedir (Freidlander, 1962).

Çocuk hakları ile ilgili pek çok bildiri çeşitli uluslarca da kabul edilmiştir. Bunlar arasında 1923 yılında kabul edilen 1. ve 2. "Çocuk Hakları Bildirisi", 1945 yılındaki "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi", 1951 yılında Amsterdam'da kabul edilen "Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi", "ABD Çocuk Hakları Beyannamesi", 1959'da "BM Çocuk Hakları Bildirisi", 14 Şubat 1962 yılında kabul edilen "Türkiye Çocuk Hakları Bildirisi", gibi bildirimler sayılabilir. 17. yy.da ABD'de zenci ve anasız babasız çocuklar problemi, önemli boyutlara ulaşmış,

geri zekalı, sakat ve yaşlılarla küçük yaştaki çocuklar aynı yerde, kötü koşullarda yıllarca birlikte bakılıp korunmuştur. ABD'de, "Çocuk Refah Hizmetleri" daha ciddi ele alınmıştır. 1909'da Beyaz Saray'da T. Roosevelt zamanında çeşitli aralıklarla bu konudaki konferanslar sürdürülmüş, 1935 yılında "Sosyal Güvenlik Kanunu" çıkarılmış, diğer yasalar bunu izlemiştir.

İngiltere'de ise Sanayi Devrimi yıllarında çocuklar acımasızca çalıştırılmıştır. 1787'de "Fakirler Yasası"nı diğer yasalar izledi. 1926'da "Evlat Edindirme Yasası", 1933'de "Çocuk ve Gençler Yasası" çıkarılmıştır.

Son yıllarda bu konuyla ilgili yasalar ve kurumlar geliştirilmiş sayıları arttırılmıştır.

Günümüzde ABD'de ve pek çok batı ülkesinde 200-300 çocuğun barındığı binalar bulunmaktadır. Küçük ev havası verecek binalar sağlanarak kışla tipi yurtlardan vazgeçilmesi istenmektedir. Hatta koruyucu aile uygulaması, evlat edinme uygulaması, çocuk köyleri kurulması ve bu uygulamaların teşvik edilip yaygınlaşması yolunda çalışmalar görülmektedir. Büyük kışla tipi binalar, ev yaşamına benzemediği gibi çocuk psikolojisine de uymamakta, denetim ısınma zorluğu, yüksek tavanlı geniş salonlar biçiminde ve eskiden kalma binalar oldukları için, yeni binaların yapımında bu sakıncaların giderilmesi düşünülmektedir.

Yurdumuzda kız, erkek ve karma yurtlar biçiminde, üç tür uygulama görülmektedir. Bu yurtların toplam sayısı 93'tür. Kız ve karma yurtlarda barınan kız çocuklarının sayısı 2300'dür.

Yurdumuzda korunmaya muhtaç çocuklar konusu, üzerinde önemle durulan bir konudur. Bu konuda bazı ciddi araştırmalar yapılmışsa da, genellikle konuya sosyal açıdan yaklaşılmış, bu kurumlardaki kız çocuklarının, ergenlik çağını nasıl yaşadıkları, cinsel eğitimlerinin nasıl gerçekleştiği, kurum içi yaşamla ve kurumdaki görevlilere ilişkin duygularının nasıl gerçekleştiği, geleceğe yönelik beklenti ve kaygılarını araştıran çalışmalara rastlanamamıştır. Yurdumuzda son yıllarda bu kurumlara yönelik bazı ciddi çok az araştırmanın bulunduğu bir gerçektir (Gökçe, 1971; Bıyıklı, 1976; Çılga, 1983; Ünlü, 1987; Sarp, 1987).

Çeşitli nedenlerle korunmaya muhtaç duruma düşmüş çocuklar ve gençler (Mahkemece verilen) koruma kararından sonra sıraya alınarak gelişimlerine uygun yurtlara, 12 yaşından küçük ise yuvalara alınmaktadırlar.

Çocuklar, yurtları evleri gibi görmekte ve çeşitli dallarda beceri kazanabildikleri gibi öğrenim kurumlarına da devam edebilmekte, harçlık almakta, sosyal ve kültürel etkinlik, gezi ve kamplardan yararlanabilmektedirler. Kurumun belirlediği güvenilir iş yerlerinde çalışabilmektedirler. Döner sermayeli kurumlarda ise kurum içindeki atölyelerde çalışmakta, üretimden belli oranda hak et-

tikleri kazanç banka hesaplarına yatırılmakta, kurumdan ilişkileri kesildiği zaman ise bu para kendilerine verilmektedir. Öğrenimlerini sürdürenler için kalış süresi arttırılabilmektedir. Bu kurumlarda özürölüler, zihinsel özürölü çocuklar da barınabilmektedir, bu çocukların ayrı kurumlarda eğitilmeleri düşünölmemektedir.

Bu kurumlardan beklentilerin iyi olmamasına karşın, gerçekte bu kurumlarda yaşamını sürdüren kız çocuklarının kurum yaşamına ilişkin düşönceleri, sosyal ilişkileri, özdeşleşme görevlilerle uzman ve yöneticilerle ilişkileri, problemlerinin nasıl çözümler getirebildiği, geleceğe yönelik beklenti, kaygı ve korkuları, kurumda iken yaşadıkları ergenlik çağına hazırlanma, çağı yaşama ve cinsel eğitimlerinin nasıl sağlandığı, karşı cinse ve çevreye yönelik duygularına ilişkin araştırma sonuçları bu incelemede sunulmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın amacı, yurdumuzda, çeşitli nedenlerle korunması gerekli görölerek koruma kararı alındıktan sonra yurtlara yerleştirilen kız çocuklarının, korunup, bakıldığı, eğitilerek topluma kazandırıldığı Karma ve Kız Yetiştirme yurtlarında, yaşam koşulları açısından farklar olup olmadığı, kurum yaşamına ilişkin düşönceleri, geldikleri ailelerin sosyo-ekonomik yapısı, çocukların ailelerine ilişkin duyguları, kurum içi ilişkileri ve problemleri, geleceğe yönelik beklenti ve kaygıları, ergenlik dönemini nasıl yaşadıkları, cinsel eğitimin nasıl ve ne oranda verildiğinin belirlenmesi, ruhsal belirti ve kaygı düzeyleri kurum türü ve yaş değışkeni açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın önemi kısaca özetlenecek olursa; Karma ve Kız Yetiştirme yurtlarında yaşayan, eğitim gören kız çocuklarına sağlanan olanaklar açısından bu kurumdaki benzer ve farklı yanların ortaya konması yanı sıra, kurum yaşamından genelde beklentiler, kurum içi görevli ve uzmanlarla, yöneticilerle olan ilişkiler, geleceğe yönelik korku kaygı ve beklentileri, meslek seçimi ve mesleğe yönlendirme ile önemli bir dönem olan ergenlik dönemine bağılı cinsel eğitimin nasıl ne oranda verildiği incelenmektedir. İncelenen diğere konularda, kurumdaki işleyişin iyi yönleri yanı sıra yapılmayanlar, eksiklikleri, yanlışları görmeye ilgili kurumlara, kişilere, sosyal hizmetlerle ilgili birimlere önemli bilgiler verebileceği, yanlış tutum, önyargı ve davranışların düzeltilmesinde alınacak olumlu önlemlerle yol gösterici rol oynayabileceği, kurum yaşamındaki olumlu gerçeklerin de bu yolla ortaya çıkarılabileceği düşünölmektedir.

Araştırma örneklemini, Denizli, Niğde Karma Yetiştirme yurtlarındaki 13-20 yaşlar arasındaki 136, Gazi Buca Kız Yetiştirme yurtlarında bulunan 13-20 yaşlar arasındaki 136, toplam 272 kız çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada, Kurum Bilgi Toplama formu, Ergenlik Bilgi formu, SCL-90-R (Ruhsal Belirti Tarama Listesi), Speilberger'in Durumluk-Süreklilik Kaygı Envanteri'nin Sürekli

Kaygı Bölümü, kullanılmış ve elde edilen verilerin istatistiksel analizinde, yüzdelik değerler , Khi kare, Varyans analizi, Korelasyon, T testi tekniği kullanılmış, bilgiler, tablolar ve grafiklerle ifade edilmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki bulgu ve sonuçlar elde edilmiştir.

Kurum çocuklarından bir eğitim kurumuna devam edenler, karma yurtlarda % 91.3, kız yurtlarında % 68.4'dür. Kız Yurtlarında % 21.4'ü, hiç bir şey yapmadan, sadece kısa süreli, kurslardan yararlanmakta, eğitim kurumlarına gitmek istememektedirler. Yönetmelik gereği hiç bir baskı aracı kullanılmadan, çocukların istekleri ve istidatları doğrultusunda yönlendirilmeleri ve eğitilmeleri düşünülmektedir. Kız çocuklarının % 50.3'ü analı ve babalı, % 6.6'sı ana-babasızdır. İkisine sahip olanlar % 19.5'dir. Ana babaların öğrenim düzeyleri düşüktür ve niteliksiz işlerde çalışmaktadırlar, ailelerin çocuk sayısı fazladır, ailede suç işleyen bireyler vardır. Kuruma gelmek isteyip istemedikleri pek çoğuna sorulmadığı gibi, fiziksel ve psikolojik muayeneden geçirilmemişlerdir. Yurtlara yerleştirilirken daha önce yeterli bilgi verilerek kurum yaşamı konusunda aydınlatılmadıklarından, kurumdaki ilk günlerde korku, tedirginlik, yalnızlık, utanma gibi olumsuz duygular yaşamakta, zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Karma yurtlardakilerin büyük bir bölümü kurum yaşamından memnundur. Cezalandırma, haksızlığa uğrama durumlarında haklarını arayacaklarını, problemlerini oda arkadaşlarıyla paylaştıklarını, belirtmişlerdir. % 13.2'lik bir oranı psikolog ve sosyal uzmandan yararlandığını da belirtmiştir. Uzmanların, kurum çocukları ile yeterince iletişim kuramadıkları oldukça düşündürücü bir konudur. Görevlerini yeterince önemsemedikleri düşünülmektedir. Kurumda uyumsuz öğrenciler vardır. Kurumun kendilerine sağlayacağı yararları bilmelerine karşın, kaçanlar varsa da bu oran oldukça düşüktür: % 7,0. Kurum yaşamı ile ilgili duygular toplamı, Kız yurtlarında % 94.9, Karma Yurtlarda % 89.7'dir.

Kuruma yerleştirilmeme durumunda konularının iyi olmayacağını, büyük bir oran yoksulluğun kuruma gelmelerinde en önemli neden olduğunu belirtmektedir; kendilerine ilişkin güvensizlik, yalnızlık duyma, fakirliğini hissetme, istenmediğini sanma gibi duyguları yaşamaktadırlar. Kaybolma, kaçırılma, alay edilmesi korkusu yanı sıra, "ilerde nerede yaşayacağını bilememek", "Meslek edinip edinemeyeceğini", "Nasıl bir evlilik yapacağı", konularına "Öğrenimini sürdürüp sürdüremeyeceği" gibi konular eklenmektedir. Meslek sahibi olup ailesine bakma isteğinin, kendisini güvencede hissetme ve geçmişteki yoksul yaşantıdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ailelerine ziyarete giden çocuklar, ziyaret sonrası olumsuz duygularla dönmektedirler. % 14.7'sinin kuruma ziyaretçisi gelmemektedir. Kurumda sorumluluk verilmediğini, verilirse alabileceklerini, teşvik edilirse yarışmalara katılabileceklerini belirtmişlerdir.

Kurumda meslekle ilgili aydınlatma ve yönlendirme gereği gibi yapılamadığından, meslekle ilgili beklenti düzeyleri oldukça yüksektir. Çok yüksek puanlarla girilebilen fakültelerden mezuniyetten sonra düşünülebilecek mesleklerin hayalini kurdukları görülmektedir, gerçekte başarı düzeylerine paralel mantıklı, gerçekçi tercihler yapabilmeleri için "Mesleki rehberliğe" gereksinim oldukça fazla görülmektedir. Kurumlarda ergenlik çağını yaşayan kız çocuklarının bu dönemle ilgili kavramlar konusunda bilgileri de yetersizdir; ergenliğe ilişkin ilk bilgileri % 31.6'sı arkadaşlarından, % 20.6'sı aile büyüklerinden almaktadır. Cinsel sorunlar olduğunda % 19.5 tıp doktoruna baş vuracağını belirtmiştir. Çevrenin kendileri hakkında olumsuz duygular beslediğini belirtenler, Kız yurtlarında % 46.2, Karma Yurtlarda % 50.2'dir. Kurumdaki 16 yaşın altındaki grubun kaygı düzeyi yüksektir. Buna grubun ergenlik çağında bulunmasının neden olduğu düşünülmektedir. Ruhsal Belirti Tarama Ölçeği SCL-90-R ve T testine göre Kız Yurtları ve Karma yurtlarda kız çocukları arasında anlamlı bir fark vardır. Aynı ölçekte anlamlı bulunan alt ölçeklerle, yaş değişkeni arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Karma ve Kız Yurtları birlikte değerlendirildiğinde Obsesif-Compulsive Reaksiyon-Yaş ilişkisi $p<0.05$, Düşmanlık duyguları-yaş ilişkisinde de $p<0.05$ gibi anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaş büyüdükçe bu tür reaksiyonların arttığı görülmektedir. Karma yurtlardaki semptom ortalamalarının, Kız yurtlarındaki semptom ortalamalarından daha yüksek olduğu, yüksek olan grubun daha kaygılı, depressif mizaçlı, düşmanlık duygularıyla dolu fobik reaksiyonlu, "Obsessif-Compulsif" Reaksiyonu olan bireyler oldukları düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Kuruma alınan çocuklarda en önemli neden yoksulluk olarak görülmektedir. Kuruma alınacak çocukların aileleri çok titiz bir incelemeden geçirilmeli yoksulluk nedeniyle kurumlara verilmek istenen çocukların ailelerinin, çocuklarını kuruma almak yerine, çocuğun aile yanında kalması için yasa-ların belirlediği ölçüde para yardımı sağlanmalıdır. Kurum elemanları, kurum yapısına uygun öğrenim görmüş, istekli kişiler arasından seçilmeli; sık sık hizmet içi kurslardan geçirilmelidirler. Kurum çocuklarının sevgi gereksinimi gözardı edilmeden, sevecen hoşgörülü yaklaşılmalı, kurum binaları küçük eve benzer biçimde inşaa edilmeli, kışla tipi binalardan vazgeçilmelidir. Mesleki rehberliğin yanısıra çeşitli problemlerini çözmede tıp doktoru, psikolog, yeterince sosyal hizmet uzmanı, rehber ve yeterli yardımcı personele gereksinim vardır. Kurum çocuklarına, geleceğe yönelik yakın ve gerçekçi hedefler gösterilmeli, meslekler tanıtılmalı, ergenlik çağına paralel, sağlıklı ve yeterli bilgiler konunun uzmanlarınca verilmelidir. Geleceklerini güvenli görmelerini sağlayacak olanaklar sağlandığı takdirde, Obsessif-Compulsif reaksiyon ve

düşmanlık duygularının azalması sağlanabilir. Boş zamanlarını daha yararlı ve doyurucu geçirmeleri için kurum içindeki beceri kursları, sosyal etkinlikleri, derslerle ilgili kurslar sene başında planlanmalı, çeşitli özel sosyal kuruluşlardan da yardım sağlanmalıdır. Yoğun kaygı konusunu oluşturan "nasıl bir evlilik yapacağı", "nasıl bir iş bulacağı" ve erkeklerle ilgili korkuların kaynağı, kurum psikologları ve sosyal uzmanlarca araştırılmalı, bu korku ve kaygıları ortadan kaldırmaya yönelik sağaltım çalışmaları yapılmalıdır. Kurumlarla ilgili daha ayrıntılı ve sağlıklı istatistikler sağlanmalıdır. Kurum çocuklarının çevre ile ilgili olan ilişkilerini geliştirecek sosyal etkinlikler gerçekleştirilmeli; çocuklara sorumluluk verilmeli, çevredeki ailelerin kurumu tanımaları kurum çocuklarıyla kaynaşmaları sağlanmalıdır. Kurumlar kapalı kurumlar olmaktan çıkarılmalı, kapılarını çevreye açmalıdırlar.

KAYNAKÇA

1. Bıyıklı, Latife (1976), "Korumaya Muhtaç Çocukların Gelişimi ve Uyum Sorunları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara.
2. Cılga, İbrahim, (1983), "Yetiştirme Yurtlarının Yapı ve İşleyişinin Toplumsal Süreci Açısından İncelenmesi" H.Ü. Sosyal Çalışma Sosyal Hizmetler Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
3. Çağlar, Doğan, (1982), "Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Korumaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım ve Öğretim Olanakları" A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Sayı: 2, Ankara.
4. Freidlander, W.A. (1962), **Introduction to Social Welfare**, Prentice Hall inc. Englewood Cliffe, 3. Ed., New Jersey.
5. Gökçe, Birsen, (1971), **Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu**, SSB Sos. Hiz. Gn. Müd. Yayın No: 55, Ankara.
6. Hetherington, E. Mavis. Parke, Ross D., (1982) **Child Psychology, A Contemporary Viewpoint**, Second Ed. Mc Graw-Hill, International Book Com. 3 rd. printing, Tokyo.
7. Konanç, Esin, (1986), "Sokak Çocukları ve Sokakta Çalışan Çocuklar" Ankara'da yapılan bir araştırma, VII. Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmalı Kongresinde sunulan bildiri, 25-28 Eylül, Brezilya.
8. Sarp, N., (1987), "Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Karma Grup Uygulaması" H.Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
9. Şahinkaya, Rezzan, (1979), **Psiko-Sosyal Yönüyle Aile**, III. Basım, Kardeş Basımevi, Ankara.
10. Ünlü, Erdem, (1987), "Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakım Örneğinde Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme Araştırması", H.Ü. Sosyal Hizmetler Anabi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
11. Sabah Gazetesi, "Çocuğunu Ölüme Terketti", 29 Nisan 1971.